

Dr. habil. Krajnc Zoltán - Gönczi Gabriella

ADALÉKOK A KÖZELMÚLTBÓL (ELSŐ RÉSZ): A VOLT HONI LÉGVÉDELMI CSAPATOK HARCTEVÉKENYSÉGI FORMÁI

BEVEZETÉS

Minden hadelméletben kardinális kérdésnek számítanak a (had)műveletekkel kapcsolatos teóriák, az ezekkel kapcsolatos harctevékenységek osztályozásáról, továbbá azok belső tartalmi elemeiről való gondolkodásmód. Így volt ez a mai magyar légierő „*jogelődjénél*” a honi légvédelmi csapatainknál is. Ennyi idő után talán érdekes megvizsgálni, hogy milyen elméleti platformról kellett adaptálni, a NATO-tagság elnyerése után, a ma már általánosan elfogadott hadműveleti formákat, tanulságos lesz újra áttekinteni miként gondolkoztak a hadműveleti tervezők a rendszerváltozást megelőző időben.

Fontos leszögeznünk, hogy a haditevékenységi- (harctevékenységi) formákról való gondolkodás és a megvalósításukat célzó katonai gyakorlat a magyar haderőben a szovjet hadtudomány tételei szerint történtek. Mielőtt azonban a harctevékenységi formákról beszélünk célszerű tisztázni a „*forma*” kifejezés, fogalom jelentés tartalmát, mert a hadtudományi-, katonai nyelvezet is csak a magyar nyelv általános értelmezésének megfelelően használhatta ezt a fogalmat.

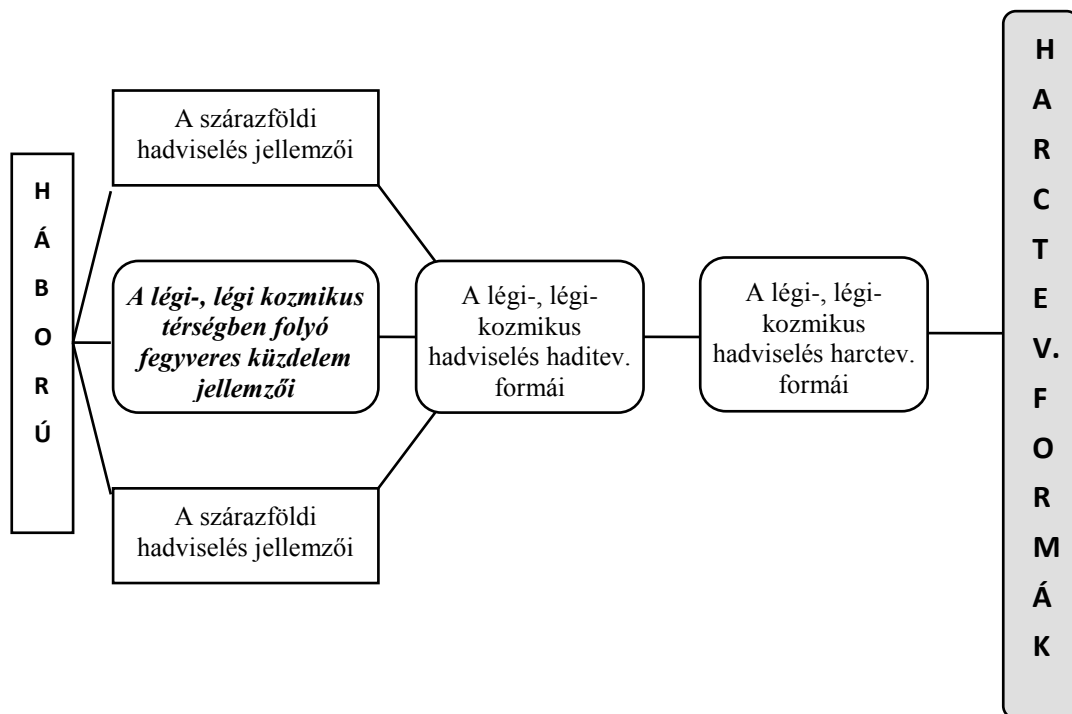
A *forma* az értelmező szótár szerint³ „*általában az a mód, vagy rend, ahogyan valamely létezőnek, folyamatnak, cselekvésnek a belső tartalma, lényege megjelenik, megnyilvánul.....Valamely létező, folyamat, vagy cselekvés megjelenési módjának, illetve lefolyási rendjének egyik lehetséges változata.....Valamely meghatározott tartalommal összefüggő, attól elválaszthatatlan megjelenési mód, alak, felépítés, alkat.*” A Filozófiai Vademecum⁴ „*valamely dolog, vagy létező tartalmának megjelenése*”-ként értelmezi.

Elemelve a különböző általános forma-definíciókat kijelenthetjük, hogy a forma legfőbb jelentése, értelmezése a dolgok (jelenségek, folyamatok, létezők) belső tartalmának külső megjelenése, a belső lényeggel szoros összefüggésben lévő alak, felépítés. A fenti logika szerint a harctevékenységi forma is a harctevékenységnek, mint jelenségnek, folyamatnak a belső lényegét jeleníti meg, ennek a belső tartalomnak a külső megjelenési módja.

³ A magyar nyelv értelmező szótára, II.kötet,Akadémiai Kiadó,Bp.,1966,szerk.:MTA Nyelvtudományi Intézete,AK 954 k 6671(892.oldal)

⁴ Ledvai L. Ferenc: Filozófiai Vademecum,Móra kiadó,Bp.,1995,ISBN 963 117 261 9,(39.oldal)

A harctevékenységnek, mint összetett fogalomnak, a tisztázásához hozzátartozik a *harc*⁵ és a *tevékenység*⁶ kategóriák megadása is, így a harc „*a küzdő felek magasabb egységeinek, egységeinek és alegységeinek (repülő erőinek, hajóinak) szervezett, fegyveres összeütközése.*”, míg a tevékenység pedig „*tartós, rendszeres cselekvés*”- nek fogható fel.

1. ábra. A háború és a harctevékenységi formák kapcsolata

A „*formák*” teljesen „*bevonultak*” a gyakorlatba, a parancsnoki- és törzsmunkába, hiszen a parancsnokok a különböző hadműveletek végrehajtására, az egyes ütközetek és harcok megvívására hozták meg az elhatározásukat a gyakorlatok, hadijátékok, stb. során. Ennek ellenére kijelenthetjük, hogy a magyar nyelvű – az akkori időszak általános katonai tudásanyagot hordozó - *lexikális irodalomban*⁷ a haditevékenységi- (harctevékenységi) formák elmélete nem volt teljes mértékben tisztázott.

A *haditevékenység*, *harctevékenység* és a hozzájuk kapcsolódó fogalmak egységes „*keretben*” egyik irodalomban sem találhatóak meg, így az említett kategóriák komplex, a kölcsönös összefüggéseiket feltáró leírása is hiányzik, sőt egyes kategóriák csak más fogalmak leírásában, hivatkozásokban - és így „*csak*” implicit formában - lelhetőek fel. A tanulmány kutatási

⁵ Hadtudományi Lexikon, Magyar Hadtudományi Társaság, Akadémiai Kiadó, Bp.,1995, főszerk.: Dr.Szabó József, ISBN 963 045 226 X,8(497. oldal)

⁶ Magyar Értelmező Kéziszótár, M-Z,Akadémiai Kiadó,Bp.,1982,szerk.: Juhász József,5.változatlan kiadás,ISBN 9630530287(1373. oldal)

⁷ Katonai Értelmező Szótár, Zrínyi Katonai Kiadó, Bp., 1976, ISBN 963 326 178 3

Katonai Lexikon, Zrínyi Katonai Kiadó, Bp., 1985,szerk.:Dr. Damó László, ISBN 963 326 510 X

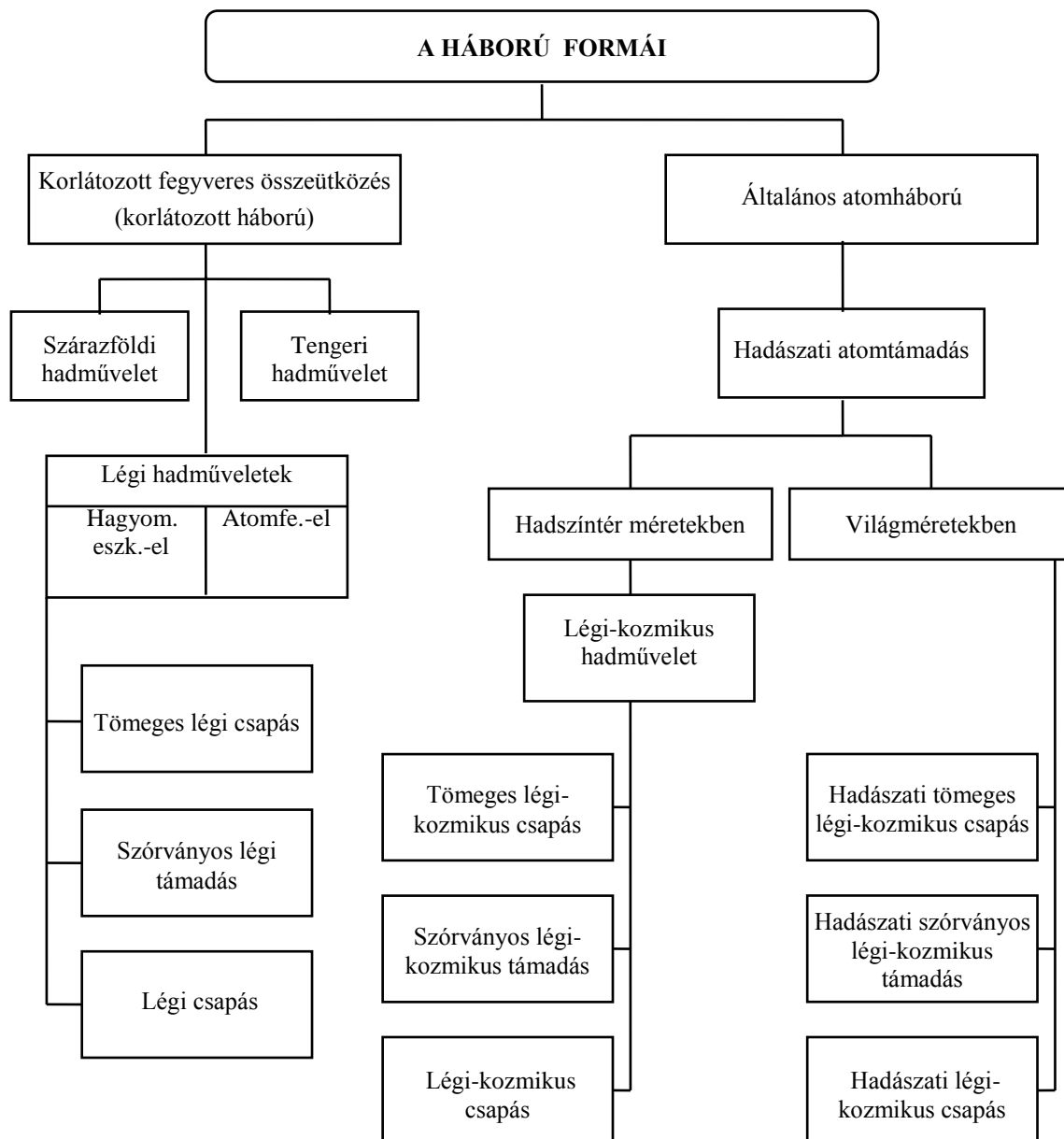
Hadtudományi Lexikon, Magyar Hadtudományi Társaság, Akadémiai Kiadó, Bp.,1995, főszerk.:Dr.Szabó József, ISBN 963 045 226 X,8

Szovjet Katonai Enciklopédia, MNVK Tudományos Osztály MNVK Szabályzatszerkesztő és Kooperációs Osztály, Zrínyi Katonai Kiadó, Bp., 1985,

célkitűzésében foglaltak – megítélésünk szerint - csak ezen fogalmak és kategóriák egyfajta rendszerbe foglalásával teljesíthetők.

A **haditevékenység**⁸ „hadászati tevékenység: a fegyveres erők egészének, vagy egyes haderőneveinek az ellenség megsemmisítésére (szétverésére), területének elfoglalására irányuló, szárazföldön, tengeren, vagy légtérben vívott hadászati méretű tevékenysége. A haditevékenység lehetséges formái a hadászati rakéta csapatok csapásai, a honi légvédelmi csapatok haditevékenysége.”

A **haditevékenységek** lehetséges formái: „a hadászati rakéta csapatok, a honi légvédelmi csapatok, a szárazföldi csapatok, a haditengerészet hadműveletei és a légitérben folyó **haditevékenységek**.”

2. ábra. A háború formái

⁸ Katonai Lexikon, 1985, (225. oldal)

Látható, hogy a haditevékenységet a fegyveres erők egészének, vagy egyes haderőneveinek, a szovjet hadtudomány „öthaderőnemes” szervezése szerinti, hadászati méretű (jelentőségű) tevékenységére értelmezi, a haditevékenységi formákat pedig az egyes haderőnemek egyfajta összegzett tevékenységének fogja fel a lexikon.

A **harctevékenység**⁹ fogalmát viszonylag egységesen értelmezték, pl. „a haderőnemi, fegyvernemi csapatok fegyveres összecsapásainak sorozata a harcmezőn (légtérben, vízi térségben, amelyet az ellenség megsemmisítése céljából folytatnak. A csapatok minden olyan tevékenysége, amelynek során elhárítják az ellenség csapásait, megtartják saját területüket, illetve megsemmisítik az ellenséget és elfoglalják a területét.”

A **harctevékenység fajtáit** mindegyik elemzett szakirodalom egységesen tárgyalja, így megkülönböztetik a **támadást** és a **védelmet**.

A harctevékenységi forma kategóriát címszóként csak kettő irodalom tárgyalja, így a Katonai Értelmező Szótár szerint a **hadi(harc) tevékenységi formák**¹⁰: „a meghatározott célnak alárendelt és ennek megfelelő nagyságú csapatcsoportosítás működési módját fejezik ki. Hadi(harc) tevékenységi formák: a hadászati atomerők csapásai, a hadászati műveletek a kontinentális és óceáni hadszíntereken, valamint a légi-koszmikus térségben, a honi légvédelem harctevékenysége, a hadműveletek (szárazföldi, légi, haditengerészeti, légi deszant), az ütközetek és a harcok.”, más irodalom¹¹ szerint a **harctevékenységi formák** „azok a módok, ahogy a harceljárások tartalma kifejeződik. Méreteitől, a bennük alkalmazott haderőnemekről és fegyvernemekről (erőktől), valamint a végrehajtandó feladatok jellegétől függően a harctevékenységek következő formáit különböztetik meg: harc, ütközet, hadművelet, csapás, folyamatos harctevékenység.”.

Jól érzékelhető a haditevékenység és a harctevékenység fogalma a hadművészet más szintjéhez tartozik, a haditevékenység a hadászat, míg a harctevékenység a harcászati-hadművelési szinthez kapcsolódik. Jelen vizsgálatban a harctevékenységgel és a vele kapcsolatos fogalmakkal célszerű tovább foglalkozni.

A harctevékenység osztályozásánál figyelembe kell venni a harctevékenység célját, a harcok jellemzőit, az eltérő és közös vonásokat, így az osztályozás szempontjai lehetnek a harctevékenység célja, fajtája, a az ellenség tevékenységéhez viszonyított helyzet, stb.

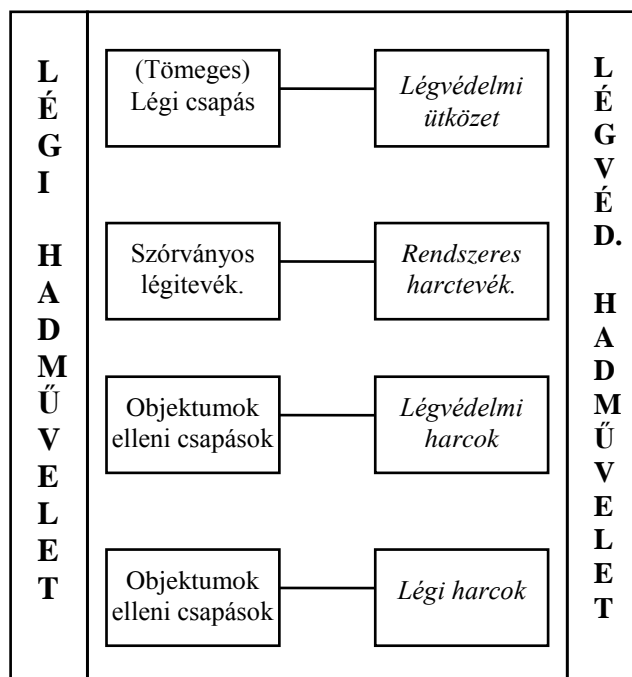
⁹ Hadtudományi Lexikon, 1995.(522. oldal)

¹⁰ Katonai Értelmező Szótár, Zrínyi Katonai Kiadó, Bp., 1976, ISBN 963 326 178 3(189. oldal)

¹¹ A Szovjet Hadtudomány Enciklopédiája, MNVK, Zrínyi Katonai Kiadó, Bp., 1985(VIII./2.kötet 106.oldal)

A (VOLT) HONI LÉGVÉDELMI CSAPATOK HARCTEVÉKENYSÉGI FORMÁI, ÉS AZ AZOKAT MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐK

A magyar légvédelem harctevékenységi formáit alapvetően két dolog befolyásolta, az első ilyen tényező az „*eljövendő*” **háború** és a **légi-, légi-kozmosz hadviselés** prognosztizált jellege (formája), a másik döntő determináns pedig az a tény, hogy ezt a háborút szövetségi rendszerek közötti, koalíciós háborúnak képzelték el és gyakorlatilag a hazánkkal szemben vívott ún. „*kis*” háborúval nem számoltak.

3. ábra. A (volt) honi légvédelmi csapatok harctevékenységi formái

Nézzük akkor meg milyenek prognosztizálták a „*várható*” háborút, a háború mely formáit képzelték el, és milyen **harctevékenységi formákat**¹² terveztek alkalmazni a honi légvédelmi csapatokkal.

A háború¹³ két formájának tekintették a korlátozott fegyveres összeütközést (korlátozott háborút) és az általános atomháborút.

A korlátozott fegyveres összeütközés alapvető jellemzője, hogy a küzdő felek hosszabb, rövidebb ideig korlátozzák a háború politikai céljait, a résztvevő erők számát, az alkalmazott fegyverzet mennyiségét és minőségét. Céljaként olyan közbeeső politikai célkitűzések szerepelnek amelyekért „*nem érdemes*” (általános) atom háborút vívni. A korlátozott háború formái a **hagyományos**

¹² Maloványi Sándor: A légierő helye és szerepe az USA és a NATO katonai doktrínájában, ZMKA-jegyzet, 1973, nytsz.:236/2299,

¹³ Maloványi Sándor: A légierő helye és szerepe az USA és a NATO katonai doktrínájában, ZMKA-jegyzet, 1973, nytsz.:236/2299,(18. oldal)

fegyverekkel vívott háború és a **korlátozott atomháború**, amelyben harcászati atomfegyverek kerülnek alkalmazásra.

Az **általános atom háborúban** a szembenálló szövetségi rendszerek (a nagy hatalmak) korlátozás nélkül, minden erőforrásukat bevetve, tömegesen alkalmazzák a hadászati-, hadművelati- és harcászati atom eszközöket.

Az adott háború formájában realizálódó légi-, légi-kozmosz haditevékenységi- és harctevékenységi formáknak kellett „*megfeleltetni*” a honi légvédelem harctevékenységi formáit. A potenciális ellenség által alkalmazható haditevékenységi-, harctevékenységi formák lehetnek volna az általános atomháborúban a hadászati atomtámadás részeként a „**légi-kozmosz hadművelet**” (LKHDM), mely tartalmilag két-három „**tömeges légi-kozmosz csapásból**” (TLKCS), valamint nem tömeges „**légi-kozmosz csapásokból**” (LKCS) és „**szórványos légi-kozmosz tevékenységekből**” (SZLKT) állt össze. A légi-kozmosz hadművelet időtartamát három-öt napra, mélységi és szélességi kiterjedését pedig kb. 2000-400 km-re prognosztizálták, céljának tekintették a harcászati-hadművelati légi-kozmosz támadó eszközök tömeges csapásaival a hadszíntér adott hadművelati irányában (pl. az Magyar Népköztársaság irányában) megsemmisítse a fontosabb katonai, ipari-gazdasági, politikai-közigazgatási központokat, megbénítva ezzel a hadi potenciált, illetve az adott ország, térség kikapcsolása az általános atomháborúban való további részvételből.

Jól érzékelhető, hogy amikor légi-kozmosz hadműveletről és annak elhárításáról beszélünk, akkor ebben a Magyar Néphadsereg - benne a honi komponens - „*csak*” mint egy kis szelet szerepelhetett, hiszen a LKHDM céljaiban, kiterjedésében is jóval túlmutatott a Magyar Népköztársaság határain és lehetőségein, hiszen pl. rakétavédelemmel csak a Szovjetunió rendelkezett a Varsói Szerződés országai közül.

A „**légi hadművelet**” (LHDM) alatt a korlátozott háború részeként a harcászati-hadművelati célok elérése érdekében, elsősorban a harcászati légiereő és a harcászati-hadművelati rakéták összehangolt légi tevékenységeit értették. A légi hadműveleten belül „**tömeges légicsapásokat**” (TLCS), valamint nem tömeges „**légicsapásokat**” (LCS) és „**szórványos légi tevékenységeket**” (SZLT) különböztettek meg.

A légi hadművelet célja volt a hagyományos-, vagy tömegpusztító harcászati-hadművelati fegyverek alkalmazásával az adott hadművelati irányban (pl. az MNK irányában) az atom- és légifőlény kivívásával, s az ellenség szárazföldi csapatcsoportosításainak, fontosabb objektumainak szétverésével kedvező feltételeket teremteni a szárazföldi hadműveletekhez és biztosítani azok végrehajtását. A légi hadművelet időtartamát három-öt (maximálisan hét) napra, területi kiterjedését pedig 1000-1200 km mélységűnek és 200-300 km szélességűnek valószínűsítették. Látható, hogy a légi hadművelet is - a koalíciós háború viszonyai között - „*túllépett*” Magyarországon, a honi légvédelmi csapatainkon, így a légi hadművelet, és alkotó elemei, elhárításának harctevékenységi formái is csak szövetségi rendszerben volt tisztán értelmezhető.

A fentiek ellenére az ellenséges légierők alkalmazási formáihoz „*hözzárendelték*” a honi légvédelmi csapatok megfelelő harctevékenységi formáit, így a *légi hadműveletet* a honi légvédelmi csapatok *légvédelmi hadműveletével*, a - tömeges- és nem tömeges - *légicsapásokat* *légvédelmi ütközetekkel* tervezték elhárítani, míg a *szórványos légi tevékenységek* ellenpárja a csapatok *rendszeres harctevékenysége* volt, az objektumok, csapatok csapásait pedig *légvédelmi-*, és *légi harcokkal* kívánták megakadályozni.

BEFEJEZÉS

A fenti rövid elemzésben áttekintettük, a légierő jogelődjének tekinthető, honi légvédelmi csapatok tervezett harctevékenységi formáit. Ráműtöttünk arra, hogy a harctevékenységi formák elmélete milyen kiemelt szerepet játszott akkoriban a hadművelet-elméletben (hadműveleti művészetben).

Megítélésünk szerint a harctevékenységi formákkal kapcsolatos ismertetőnk fontos adalék lehet a közelmúlt hadművészet-történetéhez, hiszen egyre kevesebb olyan kolléga szolgál már aki annak idején hadműveleti tervezési feladatokkal foglalkozott, továbbá a mai szakembereknek is célszerű ismerni az akkori elméletet. Azért is fontosnak tartjuk megismertetni a szemléletmódot, mert az, mint a szervezeti kultúra része, egyfajta „*kollektív tudattalanként*” alapot képezett a későbbi rendszerváltás utáni, még a NATO előtti, de már a Varsói szerződés utáni elméletekhez és később a NATO légi hadviselési elméletek adaptációjához. Cikkünket folytatni szeretnénk a szövetségi tagságunkat közvetlenül megelőző évtized elméleteinek ismertetésével, hiszen csak így lesz teljes a kép.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Malóvanyi Sándor: A légierő helye és szerepe az USA és a NATO katonai doktrínájában, ZMKA-jegyzet, 1973, nytsz.:236/2299
- [2] A Szovjet Hadtudomány Enciklopédiája, MNVK, Zrínyi Katonai Kiadó, Bp., 1985
- [3] Katonai Értelmező Szótár, Zrínyi Katonai Kiadó, Bp., 1976, ISBN 963 326 178 3
- [4] Hadtudományi Lexikon, Magyar Hadtudományi Társaság, Akadémiai Kiadó, Bp.,1995, főszerk.: Dr.Szabó József, ISBN 963 045 226 X,8
- [5] Szovjet Katonai Enciklopédia, MNVK Tudományos Osztály MNVK Szabályzatszerkesztő és Kooperációs Osztály, Zrínyi Katonai Kiadó, Bp., 1985,
- [6] A magyar nyelv értelmező szótára, II.kötet, Akadémiai Kiadó, Bp.,1966,szerk.: MTA Nyelvtudományi Intézete,AK 954 k 6671
- [7] Lendvai L. Ferenc: Filozófiai Vademecum, Móra kiadó, Bp.,1995,ISBN 963 117 261 9,